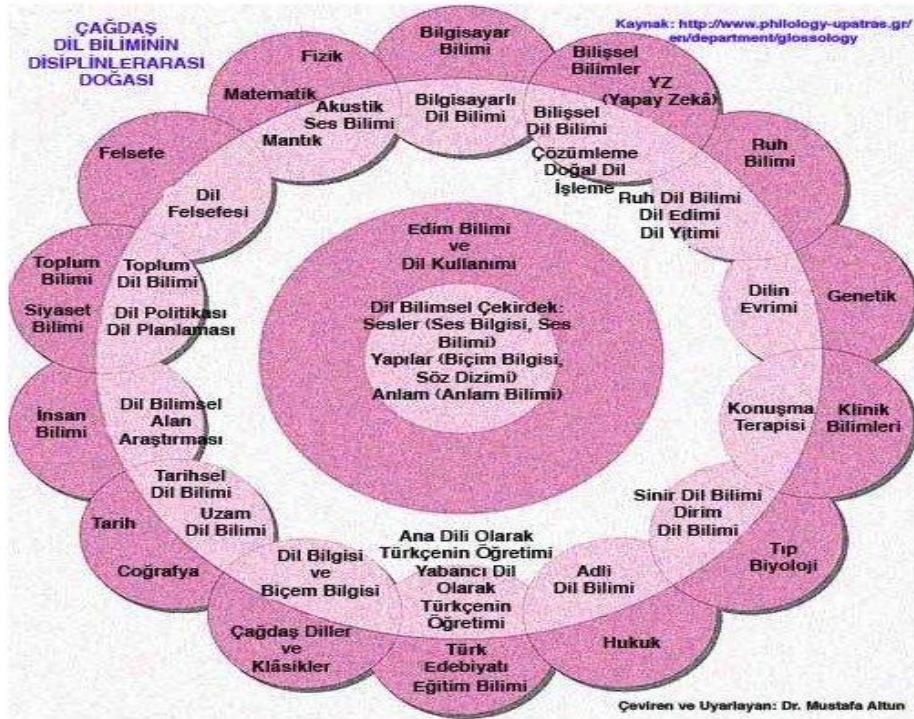

DİL BİLİMİ-LINGUISTICS FACEBOOK GRUBUNDA PAYLAŞTIĞIMIZ

DİL ÜZERİNE

DEĞERLENDİRMELER-GÖZLEMLER- TESPİTLER-NOTLAR

MUSTAFA ALTUN

SON GÜNCELLEME : 2 EKİM 2016

DİL NOTLARI

19 Eylül 2012

"SAÜTEM'in (Sakarya Üniversitesi Türk Dili Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi) Türkçe Seviye Tespit Sınavı'nda sözlü sınav sırasında 'Türkçeyi nereden öğrendiniz?' sorusuna verilen cevaplarda özellikle Türk soyluların Türk dizilerini izleyerek Türkiye Türkçelerini geliştirdiklerini söylemeleri dikkatimi çekti. Kurtlar Vadisi, Arka Sokaklar aklımda kalan dizi filmler. Sizlerle de paylaşmak istedim. İngilizce öğrenmek için altyazılı ya da altyazısız Amerikan dizilerini izleyerek aynı yolu takip ettiğimizi düşünüp, onlara hak verdim.

Hemen şu sorular arka arkaya düştü, zihnimde: Sadece Türk dizileri izleyerek Türkiye Türkçesini ne kadar geliştirebilirler? İkinci dil öğrenimi açısından dizi filmler ne anlam taşıyor? Bu konuda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bağlamında bir araştırma var mı?"

21 Ekim 2012

"Kaynağı Batı'da olan siyasal ve toplumsal kavramların Türkiye'deki kullanımını içki kadehinden ayran içmeye benzetiyorum. Kap aynı kap ama içeri kendimize göre dolduruyoruz, çoğu kez."

3 Kasım 2012

"Bu hafta Tayland'dan bir öğrencimiz katıldı aramıza. İngilizcesi de Arapçası da çok azdı. Türkçe hiç bilmiyordu. Hatta ilk günü Google Translate'i kullanarak anlaştık. İkinci günü tanışma diyaloglarını öğrendi, tahtaya doğru harfleri sıralayarak kelimeleri yazdı. Endonezyalı bir başka arkadaşıyla Türkçe tanışma diyaloglarını doğru telaffuzlarıyla seslendirdi.

Bu kadar kısa sürede uyum sağlamasını neye bağlamalı diye düşündüm. Noam Chomsky'nin iddia ettiği gibi zihnimizde 'evrensel bir dil bilgisi aygıtı' mı devreye giriyor, yoksa dili tekrarlara dayanarak mı öğreniyor?"

5 Kasım 2012

"Bu gün dil bilgisi dersinde neden ana dilimiz dışındaki dillerdeki kimi sesleri telaffuz edemediğimizi uygulamalı bir örnekle açıkladım.

Tebeşiri aldım, önce sağ elimle "Nasılısınız?" yazdım, sonra da sol elimle. İlki gayet güzeldi, ama ikincisi titrek ve düzensizdi. Yıllarca sağ elinizi kullanıyorsanız, sol elinizden aynı performansı bekleyemezsiniz. Konuşma organları da benzer bir sistemle çalışıyor olmalı, diye sözümü noktaladım."

9 Kasım 2012

"Akademide ÜDS ya da KPDS'den kaynaklanan bir yabancı dil öğrenme direnci söz konusu. Oysa yapılan araştırmalar insanların farklı bir dil öğrenmesinin ileriki

yaşlarda Alzheimer gibi hastalıklara yakalanma riskini önemli ölçüde azalttığını göstermektedir. Tüm mesele akademisyenlerin bile Türkçeyi yeterli düzeyde öğrenememesinden kaynaklanıyor diye düşünüyoruz. Tabii yabancı dil öğrenme süreçlerinin de baştan aşağı gözden geçirilmesi gerekiyor.

Yeni bir araba aldığımızda kullanım kılavuzunu satır satır ezberlemeniz arabayı iyi kullanacağınız anlamını taşımaz. Sürücü koltuğuna geçersiniz ve yol boyunca düşse kalka öğrenirsiniz. Elbette kılavuz sizin hata oranınızı düşürecektir. Ama sizi mükemmel kılan yoldaki deneyimleriniz olacaktır."

11 Kasım 2012

Yabancı dil edinimi aynı zamanda o yabancı kültürün de edinimi anlamını taşıyor. Bu bağlamda yabancı bir kültürün edinimiyle ilgili Mikhail Bakhtin'in aşağıdaki alıntısı ufuk açıcı olabilir diye düşündüm. (M.A.)

"Yabancı bir kültürü daha iyi anlamak için kendi kültürünü unutup bu yabancı kültürün içine girmek, dünyaya onun gözlerinden bakmak gerektiği yolunda çok güçlü ama tek taraflı, bu yüzden de güvenilmez bir düşünce var. Elbette yabancı bir kültürün belli bir anlamda içine girmek, dünyaya onun gözünden bakma olanağına kavuşmak, onu anlama sürecinin gerekli bir parçasıdır; ama sözkonusu anlayışın tek boyutu bu olsaydı, bu anlayış yalnızca bir kopyalamadan ibaret olur, yeni ya da zenginleştirici hiçbir şey barındırmazdı. YARATICI ANLAMA KENDİNDEN, ZAMAN İÇİNDEKİ KENDİ YERİNDEN, KENDİ KÜLTÜRÜNDEN ASLA FERAGAT ETMEZ VE HİÇBİR ŞEYİ UNUTMAZ. Anlamak için, anlayan kişinin, yaratıcı anlayışının nesnesinin dışında konumlanmış olması son derece önemlidir. Çünkü insan kendi dış görünümünü bile görüp bir bütün olarak anlayamaz; hiçbir ayna ya da fotoğraf yardımcı olamaz ona bu konuda; gerçek dış görünümümüz yalnızca başkaları tarafından görülüp anlaşılabilir çünkü onlar mekan içinde bizim dışımızda konumlanmışlardır ve onlar başkalarıdır.

Mikhail Bakhtin, "Response to a Question from Novy Mir (Novy Mir 'in Bir Sorusuna Yanıt), Speech Genres and Other Essays içinde, çeviren Vern McGee, yayına hazırlayan Caryl Emerson ve Michael Holquist (Austin, Texas, 1986), s. 6-7.

Alıntının kaynağı:

Mikhail Bakhtin (2001), Karnavaldan Romana

Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar, Ayrıntı Yayınları, s. 8

14 Kasım 2012

"Üniversitelerdeki uygulama ve araştırma merkezlerinin en önemli sorunu fakülteler ve enstitüler gibi kendilerine ait bütçelerinin olmaması. Ayrıca doğrudan akademik ve idari personel de almaları mümkün değil.

Tüm ihtiyaçları için her defasında rektörlük makamına yazı yazmaları ve rektörün de buna onay vermesi gibi uzunca bir süreçle karşı karşıyalar. Ancak TÖMER'lerin hızlı ve esnek bir idari yapıya kavuşturulması gerekiyor. Kendine ait bir araştırma bütçesi olmalı. 'Araştırma Merkezi' sıfatına uygun araştırma faaliyetleri için fonlar oluşturulmalı. Maalesef halk nezdinde daha çok Türkçe ve diğer dillerde kurs veren kurumlar olarak algılanıyorlar. Üniversite bünyesinde de döner sermayeye gelir

getiren kurumlar olarak görülüyor. Oysa Türkçenin dünya dili olmasının yolu bu kurumlarda gerçekleştirilecek araştırmalardan geçiyor."

18 Kasım 2012

"Dilin bir oyun olduğunu söylüyor, ünlü filozof Wittgenstein. Bazen öyle kelimeler sarfediliyor ki kanlı ve öldürücü bir oyuna dönüşüyor, dil. Bazen de ölmek üzere olan bir cana can veriyor, dildeki kelimeler. Üç dört kelimelik bir slogan bir savaşın kaderini değiştiriyor. İşgal altındaki bir ulusun direncini artırıyor, yine aynı kelimeler. Peki dil oyunu bu gücünü nereden alıyor?"

22 Kasım 2012

Gecenin bir vaktinde Türklük bilgisinin hal ü pür-melâlini düşünmek!...
Yıllar önce çok bilinen Türklük bilgisinin klâsikleşmiş kaynaklarını kullanarak ünlü, ünsüz tablosunu kara tahta üzerinde çizip anlatmayı görevini hakkıyla yapmış olmakla bir tuttuğumuz zamanları hatırlıyorum.

Daha dün lisans dersinde uzun uzun konuşma organlarından, bunların diğer biyolojik işlevlerine, beynin yapısına, işitme ve konuşma merkezlerine, konuşma kalitesini etkileyen faktörlere kadar neredeyse çoğu tıbbi ilgilendiren konulara değinmiş, bir de stroboskopi cihazıyla canlı canlı çekilen ses tellerinin nasıl çalıştığını gösteren bir video izletmiştim.

Türklük bilgisinin bütün bunlara gözünü kapaması mümkün mü, Türk dilini dil biliminin ve diğer disiplinlerdeki yeni verilerin ışığında açıklamaktan başka yolu var mı diye düşünmeden edemedim."

26 Kasım 2012

"İstanbul'da Sultanahmet hafif metro durağında beklerken tanık olduğum bir durum:
"Genç bir delikanlı kendi yaşlarında yabancı uyruklu arkadaşına "Su alabilir miyim?" cümlesini önce hızlı sonra heceleyerek telaffuz etti. Arkadaşı da cümleyi bir iki kez tekrar etti."

Türkçenin yabancılara sadece sınıf sıralarında değil gündelik hayatın içinde de öğretildiğinin bir örneği. Tabii sistemli olmadığı için 'hayatta kalma Türkçesi' dediğimiz seviyenin üzerine çıkma ihtimali düşük."

9

Aralık

2012

"Konuşurken aktif bir beyin etkinliklerini ölçmenin zor olduğunu yazıyor, aşağıdaki haberde. Şimdi beyinde neler olup bittiğini tam anlayamadığımız halde bile insan dili üzerine kesin ve keskin hükümler verebildiğimize şaşırıyorum!..

Tanımların başına 'şu anki bilgilerimize göre' diye bir not düşülmeli demek ki!..."

14 Ocak 2013

"Akademik değil ama bireysel bir deneyimimi paylaşacağım. Yıllardır birçok farklı ülkeden insanla çoğu kez İngilizce iletişim kurdum. Ancak bu diyalogları maalesef Türkçe olarak hatırlıyorum. İkinci dil kullananlar açısından önemli bir veri olabilir mi diye paylaşmak istedim."

1 Nisan 2013

"Bu sabah CNN Türk'te haber sunucusu 'beyin ölümü' diyeceği yerde 'bölüm' dedi, kısa süre sonra toparladı ve 'beyin ölümü' diyerek haberi sunmaya devam etti. 'eyin'i atlayarak b sesi ile 'ölüm' kelimesini birleştirdi diye bir sonuç çıkarabilir miyiz, diye düşündüm."

9 Nisan 2013

"Yabancılara Türkçe Öğretimi yüksek lisans dersinde bu gün bir dil bilgisi konusunun daha ayırına vardık:

Bir masal metninde 'bulurlarsa' diye bir örnek kullanım geçti. Acaba 'bulursalar' mı yazmalıydı? Kurala göre öyle ama kullanıma göre ilki daha uygun görünüyor.

Yine 'gelirler mi' diye hem yazıyoruz hem söylüyoruz ama 'gelir misiniz' diye de bir kullanım var. Soru eki kişi ekinden önce mi sonra mı gelmeli, bunu da yabancı öğrencilere anlatmakta zorlanabiliriz, diye düşünüyoruz tabii."

22 Mayıs 2013

Ankara'da TOBB ETU'da düzenlenen Uluslararası Osmanlı'nın Nesir Dili Sempozyumu'nda 'Osmanlı Nesir Geleneği ve Günümüz Romanlarındaki İzdüşümleri' başlıklı bildirimizden iki örnek...Her iki örnekte de yan cümleciklerin benzer bağımlı biçim birimler ile oluşturulduğunu görmek bizleri şaşırtmadı doğrusu... Bu açıdan Osmanlı nesir dilinin Arapça ve Farsça öğeleri barındırsa da Türkçenin cümle yapısını koruduğunu söylemek mümkün. Bildirimizde bu benzerliklerin sebepleri üzerine durduk. Daha da olgunlaştırarak son halini verdiğimizde burada paylaşmayı umuyorum...(M.A.)

Sinan Paşa'nın Tazarrunâme'sinden

"Gâh OLUR Kİ, bir tâyifeyi serverân-ı âlem ve mâlikân-ı rikâb-ı benî-âdem İDÜP, her kişi anların azametinde hayrân ve taht-ı hükûmetlerinde ser-gerdân; kabza-i kudretlerinde makhûr ve inkiyâd-ı emirlerinde mecbûr; hizmet-i âfîlerinde kâyim, rikâb-ı hümayûnlarına mülâzım İTMİŞLER İKEN, nâ-gâh tünd-bâd-ı sarsar-ı celâlün ESÜP, ol serverleri hâk ile yeksân, rahtlarını târâc ü tâlân; ululukların zillete tahvîl, izzetlerin mezellete tebdîl; devletlerin lete, mehâbetlerin mühânete; ni'metlerin nikmete, minhatlerin mihnete, servetlerin resâsete, nedvetlerin nedâmete; mâlların melâlete, sa'âdetlerin şekâvete mübeddel İDÜP, mahkûmların hâkim, memlûklerin mâlik, me'murların âmir, za'iflerin kâdir; hâdimlerin mahdûm-ı mükerrrem, bendelerin emîr-i müfahham EYLEYÜP, karşularına OTURANLARIN karşısına OTURDUP, ellerin ÖPENLERÜN ellerin ÖPTÜRÜRSİN Kİ, her mahlûk hayrette KALUP ve ehr mevcûd ibret ALUP BİLELER KİM, Mâlikü'l-mülk SENSİN Kİ, milketüne zevâl YOK; pâdişâh-ı mutlak SENSİN Kİ, pâdişâhluğuna intikal YOK."

Mertol Tulum (1971), Sinan Paşa-Tazarrunâme, Milli Eğitim Basımevi, s. 128-129.
"Kimi zaman bir bölük insanı dünya beyleri ve insanoglunun özengi efendileri edip, herkes onların büyüklüğünde şaşakalmış, güçlükleri altında çaresiz kalmış; kudretlerinin pençesinde ezilmiş, buyruklarına boyun eğmeğe zorlanmış; değerli hizmetlerine koşuşturup oturmaz, kutlu özengilerinden ayrılmaz iken, ansızın o dehşet verici büyüklüğünün şiddetli kasırgası esip, o beyleri hak ile yeksan edip, eşyalarını yağma edilmiş çevirip; ululuklarını düşkünlüğe döndürüp, yüceliklerini alçaklığa indirip; güç ve egemenliklerini un ufak edip, saygı uyandıran görüşlerini rezilce duruma düşürüp; nimetlerini cezaya, bahşişlerini ezaya; servetlerini bir işe yaramaz hâle, toplantılarını pişmanlığa; mallarını sıkıntıya, mutluluklarını mutsuzluğa döndürüp; mahkûmlarını hakim, kölelerini efendi; buyruk alanlarını buyruk verir, zayıflarını güç kullanır; hizmet edenlerini saygı görür hizmeti görülen, kulluk edenlerini önünde el bağlanır kulluk edilen durumuna getirip, karşılarna oturanların karşısına oturtup, ellerini öpenlerin ellerini öptürürsün; her yaratık şaşakalıp ve her varlık ibret alıp şunu bilsinler diye: egemenliğin gerçek sahibi sensin, öyle ki egemenliğine bitiş yok; kendi başına padişah sensin, öyle ki padişahlığına tükeniş yok."

Mertol Tulum (2011), Sinan Paşa-Yakarışlar Kitabı (Tazarruname), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.203

Yusuf Atılgan'ın Anayurt Otelinden

"Bedeni, yüzü yana yana, düşlerle, karabasanlarla, çoğu uzaktan yüzüne SALDIRAN kedinin uğultulu VINLAMASIYLA SİÇRAYARAK, dingin, bir şey YEMEDEN, ara sıra birkaç adım ötedeki ayakyoluna GİTTİĞİNDE bol bol su İÇEREK, başı, ayakları BÜYÜYEREK YATTIĞI uzun zamanın sadece iki gün OLDUĞUNU iyiliğe DÖNDÜĞÜ, gene bir düşle UYANIP alçak sesle 'İyi ya, yirmi sekiz Kasım'da olsun' DEDİĞİ gecenin sabahı ağır ağır GIYİNDİKTEN SONRA aynanın önünde "dört ya da beş günlük" sakalına DURA DURA, gücün KESİP dokuzu on iki geçce DURMUŞ saatini cebine KOYARAK (kasanın üstündeki çalar saat on ikiye sekiz kala durmuştu) serin, kapalı neredeyse YAĞACAK bir havada istasyona GİDİP ALDIĞI gazetede '7 Kasım Perşembe'yi GÖRÜNCE ANLAMMIŞTI."

Yusuf Atılgan (2010), Anayurt Otel, Yapı Kredi Yayınları, (ilk baskısı 1973), s.95.

13 Haziran 2013

"İnecek var dur zili (ok işareti)"

Adapazarı'nda bir midibüste zilin yerini belirtir bir uyarı yazısından!..Biraz uzakta olduğu için fotoğrafını çekemedim.

14 Haziran 2013

"Bir üyemiz yorumunda 'Dünyanın en saygın dilbilimcisinin (Noam Chomsky'yi kastediyor) Gezi Parkı ile ilgili açıklamalarına atfen her şey bilimden ibaret değil diye yazmış.!"

Bu konuyu demek ki tam anlatamadık, bu duvarda. Biraz açayım diye düşündüm: Noam Chomsky'nin dünyanın en saygın dil bilimcisi olmasıyla onun Gezi Parkı'nı desteklemesi arasında nasıl bir ilişki var, bunu anlamak mümkün değil!..Kürt meselesi ile ilgili de görüşleri vardı. Dahası Amerikan emperyalizmine dair görüşleri de vardı. Bunları da okuduğumuzu, takip ettiğimizi bilmenizi isterim. Ama grubumuzun konusu bu değil!..Türklük bilgisinin en saygın bilim insanlarının da Noam Chomsky'nin siyasi görüşlerine ters düşecek görüşleri var. Bunları da burada dile getirecek üyelerimiz çıkacaktır, muhakkak!..

Bilimsel saygınlık bir bilim insanının siyasi görüşlerinin 'mutlak doğruluğu' anlamını taşımamalı. İkisini birbirinden ayırmadığımız ölçüde bilime gölge düşer. Bu gölgeyi ortadan kaldırmak adına silme işlemini gerçekleştirdiğimizi bilmenizi isterim. Elden geldiği kadar nesnel olmaya ve akademik paylaşımlar gerçekleştirmeye çalışıyorum. Bu görüşte olmayanların da üyeliklerini sonlandırmalarını öneriyorum!.."

15 Temmuz 2013

"Türkçe Yaz Okulu öğrencilerimize otobüse bindiklerinde sürücü ile nasıl bir diyalog kurduklarını sorduğumuzda, bazıları sadece parayı uzatıyoruz, hiç konuşmuyoruz, dediler. Ana dili Türkçe olanların da büyük şehirlerde iletişimsizlikten yakındıklarını, bunun psikolojik sorunlara yol açtığını okuyoruz. Hatta yabancı bir gazetede havaalanlarında iletişim kurmadan insanların sadece tabela okuyarak işlerini hallettiklerine dair bir yazıya rastlamıştım.

Bu örneği büyük alışveriş merkezleri için de verebiliriz. Ürün alırken kimselere sormuyorsunuz, etiketleri ya da açıklamaları okuyorsunuz. Kasaya geldiğinizde kasiyer sepetinizdeki ürünleri barkoda okutuyor, ya parayı uzatıyorsunuz ya kredi kartını. Biraz nazıkseniz iyi günler diliyorsunuz, o yoğunlukta sizi duyabilirse kasiyer de iyi günler diyebiliyor, o kadar.

Demek ki şöyle konuşulur, böyle söylenir dediğimizde kimi zaman karşılığı olmayan durumlar söz konusu olabiliyor."

13 Ağustos 2013

"ÇAPULLİNG'i örnek verirken yorumlara bakıp şunları yazmak geldi, içinden: Durum eskiden de farklı değilmiş: İşte 'halbuki' kelimesi hâl Arapça, bu Türkçe, ki Farsça...Türlere özgü diyemeyiz ama en çok da bizde başka dillere, başka kültürlere ilgi söz konusu...Neyi var neyi yok alıyoruz, dilimize mâl ediyoruz!..Bunun sosyolojik bir yönü olmalı...Türk hakimiyetindeki İran'da Selçuklu Devleti'nin resmi dilinin Farsça olması ne ile açıklanabilir mesela? Tabii bu, bugünün tartışması değil. Ama bu toprakların insanının kültürel kodlarına doğru sosyolojik bir yolculuk, bu tavrı anlamamıza yardımcı olacaktır diye düşünüyoruz. "

18 Ağustos 2013

"Bu duvarda dile dair her görüşü paylaşmaya çalışıyoruz. Kürtçeye, Lazcaya, Çerkesçeye dair haberler de yer alıyor, kimi zaman Evrim Kuramı'na dayanan dil görüşleri de...Bir üyemiz Dil Devrimi'ni eleştiren bir paylaşımından hareketle sloganvari bir yorum yapmış. Romantik akademisyenlik tehlikelidir. Türkçeyi sevmek başka bir şey Türkçe sevgisiyle akademik üsluptan ayrılıp romantik sularda dolaşmak başka bir şey!..Bilimde kült olmaz, her bilgi eleştirilir, her görüş sorgulanır, doğruyu bulmak adına!...Bu gruba üye olanların bunu baştan kabul etmesi gerekir!..."

18 Ağustos 2013

"Tarihi seyri içinde Türkçe çok farklı kültürel alanlarla etkileşime girmiş. Maniheizm, Budizm, Hıristiyanlık, Musevilik, Müslümanlık gibi farklı inançları kabul eden Türkler bu inanç sistemlerinin terimlerini ilk önceleri Türkçeleştirmişler ancak kimi zaman sonraki dönemlerde asıllarını kullanmaya başlamışlar. Bu bağlamda Tanrı kelimesi de mesela Müslümanlık metinlerinde Allah yerine kullanılmıştır. Osmanlı metinlerinde de bunu görmek mümkündür.

Sonuçta Türkçeleştirmenin Dil Devrimi ile başlayan bir süreç olduğu gibi bir yanlısına ortaya çıkıyor. Doğru yorum yapabilmek için Türk dilinin genel tarihine ve Türklerin farklı coğrafyalardaki tecrübelerine bakmalı diye düşünüyoruz."

28 Ağustos 2013

"Cümle bilgisi derslerinde şu örnekleri öğrencileri düşünmeye sevk etmek için sıklıkla kullanırım:

1. Yaş gözden düştü.
2. Ali gözden düştü.
3. Ali benim gözümünden düştü.

1. yaş: Özne

gözden: Dolaylı Tümleç

düştü: Yüklem

2. Ali: Özne

gözden düştü: Yüklem

3. Ali: Özne

benim gözümünden düştü: Yüklem

İlkinde yapı öne çıkarken, ikinci örnekte anlam öne çıkıyor. Aslında ikinci örnekte de yapıya bakılsa 'gözden' dolaylı tümleç olacak. Ancak deyimleşme olduğundan hareketle bir bütün olarak ele alınıyor. 3. örnek işi biraz daha karıştırıyor. Çünkü 'benim gözümünden düşmek' diye bir deyim söz konusu değil.

İkinci örnek:

4. Ahmet sıradan ayrıldı.

5. Ahmet sıradan bir insandı.

Ahmet: Özne

sıradan: Dolaylı Tümleç

ayrıldı: Yüklem

Ahmet: Özne

sıradan bir insandı: yüklem

Bu örneklerin ikincisinde +DAn ekinin kökle kalıplaşması söz konusu.

6. Çocuklardan biri eve geç geldi.

7. Çocukların biri eve geç geldi.

Bu örneklerde de +DAn ekinin ilgi eki (genetif) karşılığı kullanıldığını görüyoruz. Biz bu örneğe 'Ayrılma Durum Ekli Belirtili İsim Tamlaması' adını vermiştik.

Sonuç olarak bu tür örnekler klâsik dil bilgisinin sınırlarını zorlayan ve farklı görüşlerin tartışılmasına zemin hazırlayan örnekler oluyor. "

28 Ağustos 2013

"Derslerde 'güzel' sıfat mıdır diye sorduklarında öğrencilerime bağlamı hatırlatırım:

(1) Bu gün güzel bir hava var.

(2) Hava güzeldir.

(3) Güzel söyledin.

1.'de sıfat, 2.'de ad, 3.'nde zarf durumundadır.

Sonuç olarak bir kelimenin türünü cümle içindeki yeri belirler diyebiliriz."

12 Eylül 2013

BİR TARTIŞMA KONUSU:

"Cümle dışı unsur, kısa adıyla CDU diye ifade ettiğimiz ve cümlelerin bir ögesi olarak kabul edilmeyen ifade biçimleri lisans yıllarımızdan beri her daim zihnimize bir soru işareti bırakmıştır. Bu cümleyi nasıl tanımladığımızla ilgili bir durum diye düşünmüşümdür. Yüklem doğrudan nesne olur diye sorarsanız bir cevap bulamadığımızda cümle dışında tutabilirsiniz. Oysa o da cümle dediğimiz ifadenin öyle ya da böyle bir yerinde yer alır ve bir işlevi vardır. Bunu tartışmaya açmak gerekir diye düşündüm." (M.A.)

Konuyla İlgili Alıntılar:

1. MUHARREM ERGİN Hocamızdan

"Cümle dışı unsurlar
693. Cümlede bu unsurlardan başka bir de bağlama ve ünlem edatları veya ünlem gurupları bulunabilir. Fakat bunlar esas hareketle, fiille ilgili olmayan ve cümleye sadece ilave edilmiş bir durumda bulunan unsurlardır. Umumiyetle cümlelerin başlarında, sonlarında ve cümleler arasında bulunurlar. Parantez şeklinde cümle içine girdikleri de görülebilir. Bunlara cümle dışı unsurlar adını veriyoruz."

Muharrem Ergin (1985), Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yayınları, 16. Baskı, s. 401.

2. LEYLA KARAHAN Hocamızdan

"2. CÜMLE DIŞI ÖGELER

Cümlelerin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan öğelerdir. Cümle dışı öğeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamlayıcısı değildir. Bu öğeler, yüklem tamlayıcısı olan öğelerin aksine, açıklama, pekiştirme vb. cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlar.

VARSIN sonunda bizzat yarattığımız bu eser bizi inkar etsin (Ahmet Hamdi Tanpınar)
(bağlama edatı)
Eski duvarlar, DİKKAT ETTİNİZ Mİ, hep birbirine benzer. Abdülhak Şinasi Hisar
Benim mi ALLAH'IM bu çizgili yüz. Cahit Sıtkı Tarancı"
Leyla Karahan (2010), Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınevi, s.36-38.

13 Ekim 2013

"Batı'da bilimin ikiye ayrıldığı söylenir: İlki pür-bilimdir, fizik, kimya, biyoloji, tıp gibi. İkincisi devletin hem iç hem de dış politikalarına yön veren, gerektiğinde bu mekanizmayı destekleyici ideolojiler geliştiren bilimlerdir. Mesela Oryantalizm bunun eseridir. Bütün Oryantalistler böyledir, demiyoruz ama geneli bu çerçevede değerlendirilir. Sömürgeleştirme bir bakıma 'bilimsel bir kılıf'a bürünerek kendini gösterir. Belki İlber Ortaylı Hocamızın haberinden hareketle yapılan tartışmaları bu noktadan da değerlendirebiliriz."

20 Ocak 2014

"Afrika kökenli insanlar için "n" harfi ile başlayan bir kelime kullanan şarkıcı, ABD medyasına yaptığı açıklamada, kelimeyi hakaret anlamında kullanmadığını ve bunu hakaret kabul eden insanlardan özür dilediğini belirtti."
(Pekçok İnternet sitesinde haber benzer bir biçimde verilmiş ancak bu 'N' harfiyle başlayan kelimeyi kimse merak edip de yazmamış. ABD medyasının hassasiyet gösterdiği bir kelimeye Türk medyası da benzer bir hassasiyet göstermiş gibi görünüyor.

Bizden bir tarihi vaka:

Osmanlı'da Islahat Fermanı'nda gayri müslimlerle ilgili aşağılayıcı ifadelerin kullanılması yasaklanmıştı. Buna dayanarak bundan sonra artık Hıristiyan ve Yahudilere "Gavur" demenin yasak olduğunu duyurmak içinde tellalar görevlendirilmişti. Tellalar da sokaklarda "ey ahali bundan sonra kimse gavura gavur demeyecek" diye bağırıyorlardı.)

29 Ocak 2014

"Yıllarca Türkçe odaklı araştırma yapan bizim gibi bir akademisyen için TÖMER'de görev almak diğer dillere olan ilginizi fazlasıyla tetikledi. Son iki yılda 73 farklı ülkeden öğrenciyi ağırlarken dillerin aktığı bu ırmağa yabancı kalamıyorsunuz. Akademik merakınız depreşiyor. En son New York'ta farklı sesleri duymuştum, caddeleri adımlarken. Açılan bu kadar TÖMER'i tersten işletip misafir öğrencilerin dillerini ve kültürlerini araştırmayı da içeren bir yapıya kavuşması Türkiye'deki dil araştırmalarına müthiş bir derinlik kazandırır diye düşünmeden edemiyorum."

4 Şubat 2014

"Yayıncı bir ağabeyimiz yeni yayın kanununa göre bir kitap bastırduğumuzda kitapta yaptığınız alıntılarla ilgili yazar ya da yayınevinden izin alınması gerektiğini aktardı. Tez yazarken buna dikkat etmeniz gerekmiyor ancak tezi kitaplaştırdığımızda bu izinlerin gerekli olduğunu yoksa yayıncı ve yazarın mali cezalarla karşı karşıya kalabileceğini ifade etti..Bu tarz izin ifadelerine ABD'de basılan akademik kitaplarda sık sık rastlıyoruz...Demek ki biz de bu noktaya gelmişiz..."

5 Şubat 2014

"Bu gün araştırma hastanesinde nöroloji bölümünde görevli bir hocamız kısa süreli sohbetimizde kimi felçli hastaların konuşma bozukluklarının anlaşılmasında dil araştırmacılarıyla ortak çalışılması gerektiğini ifade ettiler. Bunun üzerine ben de grubumuzdan, beyin ve dil araştırmalarına dair paylaşımlarımızdan söz açtım; izin verilirse, bir beyin ameliyatını canlı izlemek istediğimi dile getirdim. Uygun görürse ve hesabı varsa kendisini grubumuza davet edeceğim."

18 Mart 2014

Farklı dillerde bu denli paylaşımda bulunmamızın sebeplerinden biri de genç araştırmacıları aşağıdaki dilleri öğrenmeye teşvik etmektir:

"Tam metin paylaşımlarımıza bakıldığında genelde Türklük bilgisine özelde Türk diline yönelik çalışma yapacak araştırmacıların Türkiye Türkçesinin dışında Rusça, Almanca, Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça ile de donanımlı olması gerekiyor. Yabancı diller ufku YDS ile sınırlı olan bir araştırmacı bu bakımdan daima eksik kalacaktır.^"

18 Mart 2014

"Yıllar önce Bodrum'da tatil yaparken merhum şair İlhan Berk ile karşılaşmıştım. O sıra doktora tezimi hazırlıyordum. Anlam bilimi yaklaşım ve yöntemlerini eski bir metni incelerken nasıl kullanabilirim sorusuna cevap arıyordum. Şiiri kuramsal olarak da ele aldığımı bildiğim İlhan Berk'e bu konudan söz açtığımda ilk sorusu yabancı dil bilgin nedir olmuştu. KPDS ufkundan bakmak zorunda bırakılan bir zihnimiz vardı. Çok da kararlı bir cümle kuramadan İngilizce bildiğimi ifade etmiştim. Doktora tezimiz öyle ya da böyle İngilizce metinlerin kafasını yara yara çevirerek bitmişti. Ama merhum şairin sorusu yabancı dillerdeki metinleri elime aldığımda hep hatırıma düşmüştü."

24 Mart 2014

Osmanlı Türkçesi II dersimizde Ahmet Haşim'in Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar adlı eserini okurken muallim, mürebbi ve hoca kelimeleri art arda gelen cümlelerde birlikte kullanılınca aklımıza düştü, bir 'kavram alanı' çalışması yapalım dedim. Tabii ayrıntılı bir sözlük taraması ile olgunlaştırmak gerekecek: (M.A.)

Cumhuriyet öncesi dönemde yaygın olarak kullanılan kelimeler:

Eğiticiler için:

"Muallim/e | Hoca/Hwace | Müeddib | Mürebbi/ye | Müderris | Müfessir | Muhaddis | Muîd | Kalfâ | Müfid | Müktib | Üstad | Usta | Molla | Âlim | Fakîh | Şeyh | Mürşîd | Kurrâ | Acemi Ağası

Eğitilenler için:

Mürîd | Şakird | Talebe | Çırak | Namzet | Acemi | Çaylak

Cumhuriyet sonrası dönemde kullanılan kelimeler:

Eğiticiler için:

Öğretmen | Başöğretmen | Eğitmen | Öğretici | Usta | Kalfâ | Usta Öğretici | Eğitici | Belletmen | Profesör | Ordinaryüs Profesör | Doçent | Yardımcı Doçent | Öğretim Görevlisi | Okutman | Asistan | Araştırma Görevlisi | Öğretim Üyesi | Öğretim Elemanı | Antrenör | Koç

Eğitilenler için:

Öğrenci | Kursiyer | Öğrenci | Çırak | Acemi | Stajyer | Aday

6 Kasım 2014

"Bazen soruyorlar, uzmanlık alanınız nedir diye? Bir tarafımızla kuramsal dil biliminin diğer tarafımızla uygulamalı dil biliminin araştırma alanlarına yönelik çalışmalar yapan bir dil bilimciyiz diye cevap veresim geliyor. Madeni bir paranın iki yüzü gibi, yazı kuramsal dil bilimini, tura uygulamalı dil bilimini temsil ediyor. Biz, bütünü görebilmek için yazıdan da turadan da haberdar olmalıyız diye düşünüyorum..."

9 Ocak 2015

"Bugün yemekte Afrika ülkelerinden öğrenci arkadaşlarımızla birlikteydik. Konu dilden açıldı, ülkelerinde kimi Fransızca kimi Portekizce kimi İngilizce konuşulduğunu anlattı. İspanyolca var mı diye de küçük bir tartışma yapıldı. Ben de Svahili'den söz açınca Somalili öğrencimiz Arapça, İngilizce ve Afrika dilleri karışımı bir dildir, Doğu Afrika'da konuşulur diye cevap verdi. Bilmediğim bir coğrafyadan birinci elden bilgi edinmenin mutluluğunu yaşadım."

11 Şubat 2015

"Dilde filan kelimeyi/sözcüğü kullan filanı kullanma diyen BUYURGAN bir üst aklın olması, düşünce dünyamızı körelten, frenleyen bir görünüm sergilemiyor mu diye düşünüyorum, kimi zaman. Bir tür DİL FETİŞİZM'ine tabi tutulduğumuz izlenimi ediniyorum. Zihnimiz bu gelgitler içinde asıl mecrasından kaymıyor mu? Birini ötekine tercih etmek DAYATMASI özgürlükçü anlayışla ne denli bağdaşiyor? Bu

kaygılardan en uzak kalanın şair/yazar ve felsefeciler olduğunu varsayıyorum. Dilin en bâkir topraklarında dolaşma imtiyazları sanki onlara verilmiş gibi... Şiir ya da düz yazı denemeleri yazarken, bizzat tecrübe ettiğim şey de bu."

12 Mart 2015

"ÇÖPÇÜ kelimesinden TEMİZLİK İŞÇİSİne nasıl geçildi, HELAdan TUVALETE, sonra AŞEVİnden LOKANTAya RESTAURANTa....HAMAMı BANYOya dönüştürdük...AMELElik bile aşağılanır oldu...ya SAKATın ENGELLİye evrilmesi...SATILMIŞtan, YOSMAdan insan ismi olur mu diye şaşırıyoruz mesela...Kelimeleri bu denli çabuk tüketiyoruz, anlam alanları her nasılsa genişliyor, kötüye yoruluyor, bundan rahatsız olanlar ayaklanıyor, kullanımdan düşsün, unutulsun istiyorlar...Ama sözlükler bunun için var, kullanımdan düşmüş de olsa, sözlükler onların kaydını tutarlar, geçmiş sözlükler eliyle bize ulaşır...Eski metinleri böyle okur, anlar ve yeniden üretiriz..."

25 Kasım 2015

Bir dilci ya da psikiyatrist/psikologla diyaloga girmek onlara hatırı sayılır malzeme vermek gibidir. Mesela iyi analiz yapabilen bir dilci kimin neyi niçin ve ne niyetle söylediğini ya da yazdığını belirleyebilir. Onun hangi eğitim seviyesinde olduğu da yine diline yansır. Ama her daim hata payı vardır. Çünkü dil kişiye özgü olduğu kadar toplumsal kodları da içerir.

Zihinsel Sözlük Üzerine Notlar

30 Mayıs 2016

1. Birbirine yakın sözcükler arasından en uygununa nasıl karar veriyoruz? Al ve kırmızı sözcükleri yakın anlamlı ama al bayrak derken al kalem değil kırmızı kalem diyoruz. Zihinsel sözlüğümüzden bu sözcükleri nasıl seçip söze ve yazıya döküyoruz.
2. Bir sözcüğü hatırlamadığımızda niçin şey, ıı gibi ifadelere başvuruyoruz? Kimi zaman görüntüsünü hatırladığımız nesnenin sesini aklımıza getiremiyoruz, sesini hatırladığımız nesnenin görüntüsünü unutuyoruz. Görüntü ve ses arasındaki ilişki zihinsel sözlüğün ses ve görselden o nesnelere ilgili olaylardan oluşan bir 'depo' olduğunu düşündürüyor.
3. Her insanın bireysel bir zihinsel sözlüğü varsa, ki öyle görünüyor, toplumsal ortak sözlük nasıl oluşuyor? Aynı nesneye bakıp aynı şeyleri düşündüğümüz oluyorsa da aynı nesnenin bireyler arasında farklı 'çağrışım' alanları da mevcut. Mesela bir soba birinde elindeki yanık izini hatırlatırken diğerinde sıcaklığı hatırlatabilir. Duygu değerleri de demek ki bu zihinsel sözlükte depolanıyor.
4. İki dilli ve çok dillilerin zihinsel sözlüğü nasıl yapılandırılıyor? Bu dillerden baskın olan var mıdır? Birinden diğerine geçişlerde zihinsel sözlük nasıl çalışıyor?

5. Zihinsel sözlük ile o dilin ya da dillerin sözdizimsel özellikleri arasında ilişki nasıl kuruluyor?

Mesela zihinsel sözlüğünde binlerce sözcük olan ama o dilde iki cümle konuşamayan ve yazamayan insanlar var, bizdeki KPDS, ÜDS mağdurları gibi. Burada sözlüksel yeterlilik ile sözdizimsel yeterlilik arasındaki ilişki nasıl kurulabilir? Zihinsel sözlüğün buradaki işlevi nedir?

Yine Osmanlı Türkçesi dolayısıyla Arapça ve Farsçanın sözcüklerini öğrenenlerin ne Arapça ne de Farsça sözdizimsel yapıları kavrayamadıklarını söylemek mümkün. O halde zihinsel sözlük aynı zamanda o sözcüklerin sözdizimsel kullanımlarını da içermeli. Bir çocuğun dil öğrenme sürecini betimleyerek zihinsel sözlüğün yapısını tanımlayabiliriz. Bu, ikinci dil edinimi sürecini de olumlu yönde etkileyebilir.

BİR KURAL

4 Ocak 2016

"Her dil bilgisel olan cümle edim bilimsel değildir, ancak her edim bilimsel cümle dil bilgiseldir." (M.A.)

Bu kurala [Dilek Atea](#) Hocamızın iki cümle ile ilgili görüşlerimizi sorduğunda ulaştım. [Özgür Aydın](#) Hocamızın yorumu da tetikleyici oldu. Belki bizden önce bunu söyleyenler olmuştur. Ancak şimdiye kadar rastlamadım.

[Ceval Kaya](#) Hocamızın uyarısıyla aşağıdaki örnekleri de ekledim:

ÖRNEK 1:

"Merhaba. Benim adım Ahmet'tir."

Gündelik kullanımda kimse konuşma dilinde böyle bir cümle kullanmaz. Ancak pedagojik dil bilgisi dedikleri bir anlatım yolu vardır. Dil bilgisi kurallarını öğretmek maksadıyla kurgulanmış cümleler kullanılır. Bu örnekler dil bilgiseldir ancak edim bilimsel değildir.

ÖRNEK 2:

Merhaba. Ahmet.

Bu örnek gündelik kullanıma uygun bir örnek. En az çaba kuralına göre doğrudan ilgili kelimeyi öne çıkarmak amacı taşır. Bu hem edim bilimseldir hem de dil bilgiseldir.

Özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretim kaynaklarında pedagojik dil bilgisi örneklerine rastlamak mümkün. Ancak doğru olan edim bilimsel örnekleri kullanmaktır.

BİR SORU

30 Eylül 2016

Beyin üzerine Michio Kaku ve David Eagleman okumalarımızın etkisiyle midir bilmiyorum, sabah aklıma şu soru takıldı:

"Yapay sinir ağlarıyla donatılmış bir robot insanlar gibi rüya görebilir mi?"

Bunu biraz daha öteye götürelim, dilci bakışıyla şöyle bir soru soralım:

Yapay zekaya sahip robotlar birbirinden farklı dil ve konuşma becerisine sahip olabilir mi? A robotu mesela B robotuna göre üslup açısından farklılık gösterir mi?

Bir Hedef Önerisi

30 Eylül 2016

Türkçe üzerine araştırma yapanların bir amacı geçmişle bugün arasında dil malzemesi yoluyla köprü kurmak kadar bundan daha da önemlisi Türkçenin geleceğine odaklanmaktır.

Nedir Türkçenin geleceği? Robot teknolojisidir, yapay zekâdır...

[Taner Sezer](#) Beyin katkısıyla bir ek :

Tabii bunun için Türkçeyi canlı, diri ve üretken tutmak gerekir. Bu da toplumun dil bilinciyile gerçekleşir. Yabancı dil öğrenmeyi önemsedığı kadar yaşamının merkezi, kimliği, ses bayrağı olan Türkçeyi de önemsemelidir

BİR DENEME

2 Ekim 2016

SÖZÜN DÜŞÜŞÜ VE İMGENİN YÜKSELİŞİ ÜZERİNE...

Günümüz insanı duyduklarının değil gördüklerinin etkisinde. Türkçe ders müfredatına bile GÖRSEL OKUMA adıyla bir terim girdi. Televizyondan İnternet'e kadar hemen her yerde İMGENİN yükselişini görüyoruz. Uluslararası havaalanlarında imgeleri izleyerek yolumuzu buluyoruz, kimseye soru sorma gereği duymuyoruz. Ses ve onun temsili olan harflerden örülü yazılı metinler yerlerini EMOJİlere bırakıyor. Kısa mesajlarımızda gülücükler atıyoruz :)

Yıllar önce Stephen King'in Tepki adlı romanını okuduktan sonra bir film uyarlamasına gittiğimde hayâl kırıklığı yaşamıştım. Çünkü zihnimde oluşturduğum roman ile örtüşmeyen bir kurguyla karşı karşıya kalmıştım. Benim kelimelerle zihnimde ördüğüm anlam yönetmeninkinden farklıydı. Eğer filmi izleyip romanı okusaydım, böyle bir şaşkınlı olmayacaktı. Tümüyle filmin etkisinde bir okuma gerçekleştirecektim.

Öğrencilerimize AĞAÇ kelimesini çizin dediğimizde de her biri zihinlerindeki çağrışımlara göre farklı farklı ağaç resimleri çizmişti. Kiminde servi kiminde çam kiminde söğüt ağacı kâğıda yansımıştı. İşin içine anlam girince biçim de adetâ bir yelpaze gibi açıldıkça açılıyordu. Yaşam deneyimlerimizden süzülerek anlam örüntüleri oluşturuyorduk. Bir incir ağacına çıkıp yere düşen birinin zihninde incir ağacı acıyı temsil ediyordu artık. Kemal Sunal'ın filmlerindeki replikler aklımıza geliyordu. Limon deyince krize giren kabadayı tiplemesini anımsıyorduk.

Üniversite düzeyinde derslerde öğrencilerin KURAMSAL ve SOYUT konular karşısında ne denli sıkıldıklarına zaman zaman tanık oluruz. Bunu da belki imgenin yükselişi ile ilişkilendirmek mümkün. Bunun görseli var mı hocam sorusunun ardı sıra başka SOMUTLAŞTIRMA soruları gelir üstünize.

Söz büyüsünü yitiriyor mu ya da dil öncesi döneme geri mi dönüyoruz cümleleriyle başlayan akademik yazılar boşuna değil aslında. Bu haliyle mağarasında günün muhasebesini yaparken avını nasıl avladığını resimlerle anlatan atalarımızla aynı düzlemde buluşuyoruz. İnandığı tanrılarını mermerden bir heykelle ete kemiğe büründüren eski Yunan toplumlarına benziyoruz.

Ve farkına varmadan standart imgelerle hayâllerimiz, kimliğimiz, geleceğimiz elimizden alınıyor. Söz büyüsünü yitirdikçe Chomsky'nin sadece insana özgü dediği dil de gözlerimizin önünde eriyor.

BİR DEĞERLENDİRME

25 Eylül 2016

Arrival filminden hareketle eğer Evren'i yöneten Fizik Yasaları varsa, biz Dünyalılardan ve Dünya dışı varlıkların birbirini anlamasını sağlayan biyo-fiziğe dayanan EVRENSEL İLETİŞİM YASALARI da vardır diye düşündüm. Tabii diyeceksiniz ki o halde hayvanları niçin anlayamıyoruz?

Bize yakın hatta bizden daha üstün biyolojik formlar var mıdır? Ve bunlar aralarında acaba bizim gibi mi iletişim kurarlar?

Stephan Hawking, onlarla temasımızın Kızıldenizlerin Avrupalılarla teması gibi felâketle sonuçlanabileceğini söylüyor, bizi uyarıyor!..Birbirimize karşı kullandığımız nefret diliyle konuşmaz isek anlaşabiliriz diye düşünüyorum. Bu Evren herkese yeter!..Ama onlar da bizim gibiyse Evren ikimize dar gelir!..

Michio Kaku Gibi Düşünmek

13 Eylül 2016

50'li yaşlarında bir yakınım bayram ziyaretinde lise yıllarında Failatünlerle büyüdük, bütün kalıpları şimdi sorsan ezbere bilirim, aynı şeyleri lisede bilişim eğitimi alan oğluma da öğretiyorlar, demişti. CNN Türk'te bir programda KAGİDER Başkanı bir hanımefendi Türkiye'deki eğitim sisteminin sosyal bilimler ağırlıklı olduğunu vurgulamıştı.

Biz de 80'li yılların sonunda Muharrem Ergin Hocamızın kitabıyla Türkçenin derinliklerine inmiştik. Bugün de KPSS sorularına baktığımızda onun izlerine rastlıyoruz. Etkisi on yıllardır sürüyor. Üzerine birşeyler eklemediğimiz hissi uyandırıyor.

Bu dönem eğitim fakültelerindeki içeriği YÖK tarafından belirlenmiş üç dil bilgisi dersine girmeden önce bu ve benzeri düşünceler aklımıza düşüyor. Bilişim çağında dilin farklı uzmanlık alanlarıyla birlikte incelendiği ve sonuçlarının bu grupta sizlerle paylaşıldığı bir zamanda aslında öğrencilere neyi öğretmemiz gerektiğini düşünüp duruyorum.

Dil bilimi buna bir ilaçtır diyoruz ama bunun da temel kaynaklarını henüz Türkçeye çevirememişiz. Ağırlıklı olarak İngilizce üzerinden gidiyoruz ve bu dil biliminin aslında İngiliz dilini inceleyen ve ondan örnekler içeren bir alan olduğu algısını pekiştiriyor.

Özetle yakın gelecekte bilişim çağında Türkçenin yeri nerede olacak? Bu yeri girdiğimiz derslerde öğrencilerimizle paylaşacaklarımız belirleyecek. Hangi kaynakları kullandığımız, dile nasıl baktığımız, bugünü nasıl anladığımız bu açıdan çok çok önemli.

1 Eylül 2016

Noam Chomsky'ye ÖABT'de sorulan bir soruyla ilgili İngilizce bir ileti gönderilip gönderilmemesi ya da Chomsky'nin ne cevap verdiğinden çok bizim bu kuramsal konuları nasıl anladığımız ve dil biliminin Türkiye'de nasıl algılandığı noktası daha önemli diye düşünüyoruz.

Chomsky'yi de anlamının yolunun Kartezyen düşünceden geçtiğini söylesek yerinde olur. Batı düşünce geleneğinin bugünkü duruma gelmesinin arkasında ta eski Yunan'dan bugüne gelen bir felsefe geleneği var. Biz bu coğrafyada bir ara bu geleğinin bayraktarlığını İbn Sina, Farabi, İbn Rüşd ile yapmışız ancak sonra bir sessizlik devrine girmişiz.

Tabii bir de terim kargaşası meselesi var. Constructivist/Constructivism karşılığı olarak Yapılandırıcı diyen de var, Oluşturmacı diyen de.

(YÖK Tez Merkezi'nde yer alan lisansüstü tezlerden diğer karşılıklar : Yapısalcı/Yapılandırıcı/Yapıcı/Bütünleştirici/Oluşturucu)

Eski ifadeyle TERCÜME'den TELİFe geçtiğimizde bu konuları konuşmayacağımızı düşünüyoruz!..

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Cartesian_linguistics

25 Ağustos 2016

ÖABT 2016 Türkçe Öğretmenliği Soruları

Sorulardaki terimlere baktığımızda Türkiye'deki farklı dil ekollerinin aynı anda yansıtıldığı görülüyor. Ancak kelime grupları bağlamında Muharrem Ergin ekolü öne çıkıyor :

14. soru: (Muharrem Ergin Hocamızın kitabında farklı terimler kullanılıyordu.)
dudaksılaşma, ön damaksılaşma, genizsileşme, göçüşme
ötümlüleşme

15. soru: fiil, yüklem

16. soru: sıfat-fiil, isim tamlaması, edat grubu, dönüşlülük zamiri, belirtme hâli eki, tamlayan eki

17. soru: cümle, kısaltma grubu, sıfat tamlaması

18. soru: isim-fiil grubu, cümle ögesi

19. soru: (dil bilimi sorusu, Ferdinand de Saussure'un kuramıyla ilgili) değişebilirlik, nedensizlik, çizgisellik, uzlaşsımsallık, değişmezlik

20. soru: (dil bilimi sorusu, terimler TDK Yazım Kılavuzu dikkate alınarak yazılmış)
cümle, dil bilimi, tarihsel dil bilimi, edim bilimi, uygulamalı dil bilimi, karşılaştırmalı dil bilimi, kuramsal dil bilimi, toplum dil bilimi, ruh dil bilimi

18 Ağustos 2016

Türkçeye o denli odaklanıyoruz ki öğrencilerde sanki bütün dillerin benzer bir yapısı olduğu izlenimi yaratıyoruz. Dil bilimi kaynaklarına ulaştıkça diğer dillerin Türkçe ile olan benzerlik ve farklılıklarını görme ihtimalimiz artıyor. Bu açıdan özellikle Türk dili ve edebiyatı, Türk lehçeleri ve edebiyatları ve Türkçe öğretimi programlarında dil bilimi derslerinin daha etkin olarak işlenmesi gerekliliği vardır diye düşünüyoruz.

Dile sadece Türkçe penceresinden bakmayalım. Diğer dilleri de dikkate alalım.

2 Şubat 2016

Türklük bilgisi sahasında söz sahibi olmak için aşağıdaki kitaplara bakarak Türk Lehçeleri/Dilleri yanında önem sırasını göre Rusça, Almanca, Fransızca ve İngilizce bilmek de gerekiyor. Tabii İslâmiyet sonrası dönemde yazılan metinleri anlamak için Arapça ve Farsça bilgisine ihtiyaç var. İslâmiyet öncesi dönemi anlamak için Çince bilmek gerekiyor. Hatta Uygur Budist metinleri için Sanskritçe bilgisine ihtiyaç var.

27 Ocak 2016

Türkiye'de bilimsel ilerlemenin önündeki en önemli engel TARİF (TANIM). Tarifin tarifini yapamadığımız için bu açmazları yaşıyoruz. Kullandığımız terimler birbirinden farklılık gösteriyor. Akademik metinleri okuduğumuzda zihnimizde bir çağrışım oluşturmuyor. Oysa aynı konudaki İngilizce bir metni rahatlıkla anlayabiliyoruz.

Bunun arka planında felsefe, mantık ve matematik bilgisinin eksikliği yatıyor diye düşünüyorum.

1 Ocak 2016

Köyde sözlü kültürle yoğrulmuş insanların yazılı kültürü bile doğru düzgün almamış diplomalılara göre canlı bir anlatımları olduğunu yaşı benden büyük hemşehrilerimle konuşurken bugün bir kez daha anladım. Hayatlarından kesitleri anlatırken yaşamış gibi hissettiriyorlar. Peki üniversiteye gelmiş bir insan aynı beceriye niye sahip değil ? Yeni nesil iletişim tarzımız bu.

Müzik dinler misin, cümlesini sanırım artık böyle kodluyoruz:

14 Aralık 2015

Bugün Osmanlı Türkçesi I dersinde Ömer Seyfettin'in Diyet adlı hikâyesinin anlam dünyasını açıklarken yeri geldi başı vurulmak deyiminden hareketle Osmanlı'dan günümüze hem sosyal hayatta hem de eğitimde cezalandırma biçimleri üzerinde durduk. Michael Foucault'un Hapishanenin Doğuşu adlı kitabından bir bölüm okuduk. Sonra Mine Tan Hocamızın Eğitimde Bedensel Ceza adlı makalesinden Osmanlı döneminde eğitimdeki ceza örneklerine dair bölümleri aktardık.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'dan, Piri Reis'e, Namık Kemal'e kadar tarihi şahsiyetlerin nasıl bir ceza ile karşı karşıya kaldıklarını anlattık. Başını kesmek, sürgüne göndermek, çengele asmak, falakaya yatırmak, küreğe mahkum etmek deyimleri peşi sıra geldi..

Aslında amacımız metinlerin dünyasından yola çıkarak arkeolojik bir kazı çalışması yapmaktı...Foucault'a bu noktada bir teşekkür etmek isterim, Bilginin Arkeolojisi terimiyle bizlere ışık tuttuğu için" (M.A.)

Kaynaklar:

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/508/6194.pdf>

<http://www.sosyalzula.com/2014/09/kitap-analizi-hapishanenin-dogusu.htm>

22 Eylül 2015

Öyle kitaplar var ki piyasada yenisini bulamazsınız, sahaf raflarında okurunu bekler durur. Bazen de okur yıllarca o kitabın peşinde koşturur da bulamaz. Ben Veysi'nin Hâbnâme adlı mensur eserinin Rusya Saint Petersburg baskısını yıllarca böyle arayıp durmuştum. Adı vardı, kendisi yoktu. Ancak İSAM'da bulduktan sonra edisyon-kritikli yayını yapmaya başlamıştım.

Sözün özü kıyıda köşede kalmış bu tarz kitapların sanal dünyada paylaşılmasının hukukten değil ama bilimsel açıdan uygun olacağını düşünenlerdeniz.

20 Eylül 2015

Sabah İngilizce bir dil bilimi kitabını yurtdışından ya da Türkiye'den almanın maliyeti nedir diye sorguladım.

Mesela <http://www.amazon.co.uk> Türkiye için kitap başına 2.99 Sterlin (yaklaşık 14 TL) teslimat başına da 5.49 Sterlin (yaklaşık 26 TL) kargo ücreti talep ediyor (Books (includes audio books) - £2.99 per item + £5.49 per delivery.)

Paylaştığımız kitap paperback olarak 21.39 Sterlin

Türkiye'de Pandora 25,99 Sterlin fiyat koymuş. Arada 4,6 Sterlinlik bir fark var. Kitabın Türk Lirası fiyatı 122,01.

Bu rakamlarla kişisel bir dil bilimi kütüphanesi oluşturmak pek mümkün görünmüyor. Üniversitelerin bu noktada kurumsal olarak destek vermesi önemli. Her kitabı da online veritabanında bulmak mümkün değil. Bu yüzden pekçok araştırmacı ABD ya da İngiltere'nin yolunu tutuyor ya da o ülkelerdeki dostlarının yardımına başvuruyor.

<http://www.pandora.com.tr/urun/in-other-words-2e-a-coursebook-on-translation/247109>

BİR GÖZLEM

6 Aralık 2015

Kahvehanede çay içerken dikkatimi bir beyfendi çekti. Arkadaşlarıyla oyun oynuyordu. Argodan çok küfürlü sözler ediyordu. Ancak araya dini söylemler de giriyordu. Bu iki şeyi aynı anda nasıl kullanıyordu, diye düşünmeden edemedim. Sokağın dili başka türlü işliyor olmalı diye düşündüm...

2 Kasım 2015

Viyana Havaalanı'nda dikkatimizi çeken göstergeler...Reserved yazılı çıkartma uçağa binmeden önceki bekleme salonunda bulunan ve çıkışa en yakın koltuğa yapıştırılmıştı. Gidiş için kalkan uçak geliş için inen uçak resmi konulmuştu. İbadet yeri için dizüstü oturma pozisyonu resmedilmiş.

Resimleri sonradan Google'dan bulduk. Uçağa gidiş esnasında çekim yapma fırsatımız olmamıştı.

Kelimelere ihtiyaç olmadan sadece temsili resimler kullanmak iletişim kurmanın bir yolu elbette. Yüzlerce farklı dil konuşan insanın gelip geçtiği bu mekânlarda başka bir yol da yok gibi.

24 Temmuz 2015

10 günlük Sivas gezimiz boyunca farklı ilçe ve köyleri gezdik. Televizyon, cep telefonu ve İnternet kullanımı yaygın. Yaz aylarında hem Türkiye içinden hem de yurtdışından bayram ya da yıllık izin dolayısıyla gelenlerin sayısı hayli fazla. Bunun bölgenin ağız özelliklerine etkisini görmek mümkün. Ancak yine de ağız araştırması yapacaklar geç kalmış sayılmazlar diye düşünüyorum. Gençler arasında da yerel ağızla konuşanlara rastlanıyor.

Bir de iki dillilerde olduğu gibi kendi aralarında yerel ağızla konuşanların ölçünlü dili kullanan bizim gibi misafirlerle daha farklı bir dil kullandıklarını söylemek mümkün. Esnaf dilini bu bakımdan incelemek isabetli olur diye düşünüyorum.

BİR TESPİT

22 Nisan 2016

YÖK Tez Merkezi'nde 'task-based' diye aradığımızda Türkçe karşılıkların her zaman olduğu gibi birbirinden farklılık gösterdiğini belirledik, ancak 'Göreve Dayalı' terimi daha yaygın görünüyor

Tek bir terimde bile anlaşıyorsak Türkçe ile nasıl bilim yapacağız diye düşünmeden edemiyor insan... Bu sıklıkla başımıza gelen bir durum. Türkçesini anlamak için İngilizce özgün terime bakıyoruz maalesef.

Task-Based:

Çalışma Temelli

Görev Dayanıklı

Ödev Odaklı

Görev Temelli

Göreve Dayalı

Göreve (İşleme) Dayalı

Görev Merkezli

Eylem Odaklı

İş Odaklı

Görev Tabanlı

İşe Dayalı

18 Nisan 2016

Türk insanının 'İŞ'e bakışını gösteren 'olumsuz' kalıp ifadeleri derledik. Bu örneklerle bakarak toplumun 'İŞ' görmeyi 'genellikle' olumsuzladığı söylenebilir mi diye düşündük... Aynı kelimeyi mesela İngilizce, Almanca ya da Japonca ile karşılaştırmak toplumların 'İŞ'e bakışını gösterebilir.

işten kaytarmak

işini asmak

işini gücü bırakmak

işini savsaklamak

işini yavaştan almak

işine geldiği gibi hareket etmek

işini yavaşlatmak

eli işte gözü oynışta

başını iş açmak

iş birine kalmak

işini düşmek

işin ucu birine dokunmak

işini bilmek

işini uydurmak

işin içinde iş var

iş çevirmek

işini sallamak

iş inada binmek

iş i azıtmak
iş i yokuş a sürmek
iş ini görmek
iş ler becermek
iş ayağ a düşmek
iş etmek
iş iş ten geçmek
iş karış tırmak
iş i piş kinliğ e vurmak
iş i uzatmak
iş in iç inden sıyrılmak
hiç bir iş te dik iş tutturamamak
iş güzarlık etmek
anlamad ığı iş e burnunu sokmak
iş baş a düşmek
iş ine geldiğ i gibi anlamak
iş inden alıkoymak
iş le eğlenceyi karış tırmak
iş i baltalamak
iş i batırmak
iş ime yarar
iş imiz Allah'a kaldı
iş imiz duman
iş in ne
iş ine bak
iş in yoksa uğraş
git iş ine
baş ka iş in yok mu
iş in gücün yok mu senin
iş e bak sen
bu iş in iç inde bir bit yeniğ i var
iş i ucundan tutar gibi yap
iş i oluruna bırak
çalış çalış nereye kadar, bu ş irketi sen mi kurtaracaksın
iş ine gelirse arkadaş
sen iş ini bilirsin
iş imi benden iyi mi bileceksin
iş ime nasıl geliyorsa öyle yaparım
iş ler kesat
iş misin sipariş misin
iş im olmaz
iş e yaramazın teki
iş ler boka sardı
iş ler arap saç na döndü
"İş ini bilmek: Çıkarımı bilmek, menfaatin i gözetmek"
İş bilmenin bu denli olumsuz bir anlam taş ıması da bir gösterge değ il mi?

Kaynaklar:

<http://www.kubbealtugati.com/>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts

<http://tureng.com/tr/>

10 Eylül 2015

"Düz mantık"

Dün pazarda dolaşırken iki beyfendi arasındaki diyaloga kulak misafiri olduk. Biri diğerine 'düz mantık'la hareket edeceksin dedi. Sürekli duyduğumuz bir ifade ancak bunun bilinen mantık bilgisiyle ilişkisi nedir diye düşündüm. Puslu mantık, sembolik mantık, klâsik mantık gibi terimlere rastlıyoruz ancak halk arasındaki bu 'düz mantık'ın ne olduğu hiç dile gelmiyor.

Mesela kırmızı ışıktaki duracağı yerde geçen biri 'düz mantık'ımı mı işletiyor? Türk toplumunun düşünme tarzını anlamak açısından dile yansıyan bu ifadeyi sorgulamak gerekir diye düşünüyoruz.

Şu alıntıyı da eklemek isteriz:

"mantık İng. logic

(Yun. logike (tekhne)) I. a. Doğru düşünme sanatı ve bilimi, b. Doğru düşünmenin yolu ve yöntemi, c. Mantıksal düşünme yeteneği. II. En geniş anlamıyla: Düşüncenin ve düşüncenin varlık biçimlerinin, öğelerinin, biçimlerinin, türlerinin, olanaklarının, yasalarının ve düşünce bağlamlarının bilimi. Mantığın temel biçimleri:

1. Geleneksel biçimsel (formel) mantık: Düşünmenin içerik bakımından doğruluğunu değil, biçimsel doğruluğunu göz önünde bulundurur; düşünce biçimlerinin bir çözümlenmesidir (Aristoteles, "logike" sözcüğünü bu anlamda kullanmaz, mantık karşılığı "analitik" der); verilmiş önermelerden başka önermelerin çıkarılmasının kurallarını saptar. Öğeler öğretisi ve yöntem öğretisi olarak ikiye ayrılır; öğeler öğretisi: kavramlar, yargılar, çıkarımlar ve mantığın temel ilkelerini; yöntem öğretisi: kantlama yollarını, yöntemleri ve bilimlerin genel kuruluş ilkelerini araştırır; bilimlerin ilerlemesi ve gelişmesiyle kapsamı ve önemi artmıştır, giderek mantığın yanında ortaya çıkan bir bilim öğretisi olarak oluşmuştur; bu yeni bilim öğretisi Bacon ve Descartes'tan bu yana, yeni bir şey öğretmeyen tasımın karşısına konmuştur.

2. Ruhbilimsel mantık (19. yüzyıl): Düşünmeyi ruhbilimsel açıdan (bilinç içeriklerinden kalkarak) kavramaya çalışır.

3. Transsendental mantık (Kant ve Yeni Kantçılık): Düşünmenin salt biçimini inceleyen biçimsel mantıktan ayrı olarak bilginin mantıksal koşullarını göstermeye çalışır.

4. Varlıkbilimsel (ontolojik) mantık: a. Genel olarak: Düşünme biçimlerini varlık biçimleriyle eşit kılar. b. Hegel'de doğa ve tının temelinde bulunan öz-biçimleri ve öz-bağlantıları öğretisi; ancak bu mantıksal dizge değişmez bir töz olarak değil, tersine logos'un -> eytişimsel bir biçimde ileriye doğru giden bir gelişmesi olarak kendini gösterir (eytişimsel mantık).

5- Dil mantığı : a. İlk Aristoteles'te, sonra Stoa'da, -> adıcılıkta ve yeniden -> görüngübilimde değişik biçimlerde anlam çözümlemeleriyle ve giderek (ruhbilimciliğe karşı olarak) salt mantık biçiminde (Bolzano, Brentano, Meinong, Husserl), ayrıca modern deneycilerde ve analitik felsefede karşımıza çıkar (Carnap, Wittgenstein); b. Yorumlayıcı (Hermeneutik) mantık: mantıksal biçimleri ve bağlantıları kendi başına bir şey olarak değil de, konuşma ve düşünme biçimleri olarak ele alır ve bu biçimleri sözün (konuşmanın) canlı durumu içinde, deyişlerin somut yorumlanması yoluyla kavramaya çalışır (H. Lipps).

6. Matematiksel mantık (simgesel mantık, lojistik, modern mantık): Kavramları sözcüklerle değil, imlerle göstererek işlem yapan mantık. İlk Leibniz'de karşımıza çıkar (logica mathematica), dizgesel temellendirilişi: 19. yüzyılın ikinci yarısında Boole, Schröder ve Frege ile; geliştirilmesi: Russell ve Whitehead, ayrıca Carnap ve H. Scholz ile. Mantiği matematiksel yöntemle kesin, güvenilir ve salt olarak temellendirmeye çalışır, dilin çok anlamlılığında kaçınmak için, doğal dil yerine tek anlamlı ve mantıksal hesaplara elverişli yapma bir imler-simgeler dili koyar.

7. İki değerli mantık: Aristoteles'e dayanan klasik mantık iki değerlidir; iki değer tanır. Bu değerler günlük dilde dendiği gibi doğru ve yanlış değil de, doğru ve doğru olmayandır. (Ör. A doğrudur -A doğru değildir; biri doğru ise öteki zorunlu olarak yanlıştır, ikisi dışında başka bir olanak yoktur.)

8- Çok değerli mantık: İki değerden daha çoğunu, çoğunlukla da üç değer tanır: doğru, yanlış, olanaksız (P. Février); doğru, yanlış ve belirsiz (Reichenbach).

Kaynak: BSTS / Felsefe Terimleri Sözlüğü 1975"

<https://www.facebook.com/groups/50794706990/permalink/10152936872951991/>

31 Ağustos 2015

Sakarya'da Hendek-Adapazarı arasında merkez kampüse gidirken sıklıkla radyo dinliyoruz. Televizyonda ya da Youtube'da video kliplerini izlediğimiz için şarkıların sözleri pek de dikkatimizi çekmiyormuş. Radyo dinlerken sözleri duyduğumuzda şarkıların çoğunda 'semantik yoksunluk' diyebileceğimiz bir eksikliğin olduğunu gördük. Kelimeler bir araya getirilmiş ancak aslında birşeyler anlatmak ihtiyacı duyulmadan gelmiş gibiler. Bu durumu ne ile açıklamalı, bilmiyorum.

Çok tutulan bir şarkının sözü:

Yanım çok kalabalık sesin gelmiyor bağır

Müzik son ses bangır bangır

Ağız bozuk şarkılar tuttum sana

Biraz ağır

Haydi haydi saldır saldır

Gül gibi uyuyan yılanı uyandırdın

Garanti bildin beni, havalandın

Yürek yemiş sanki mübarek

Neyine güvendin evladım?

Gül gibi uyuyan yılanı uyandırdın

Garanti bildin beni havalandın

Adın bensiz buralarda etkisiz eleman

Sıfır aldın

21 Ağustos 2015

Fiziksel dünya ile sanal dünyada iletişimin farkını göstermek bakımından iki örnek düşünelim:

1. Ahmet, Mehmet'e sınıfta 'Yarın Tolstoy'un Diriliş romanını sana getireceğim.' der.

2. Ahmet, Mehmet'e sanal ortamda, muhtemelen Facebook'ta "Yarın Tolstoy'un Diriliş romanının dijital baskısını sana e-posta ile göndereceğim." der.

1. iletişim fiziksel bir ortamda gerçekleştirilmiş. Gerçekleşecek eylem de yine kâğıda basılı bir kitabın fiziksel ortamda verilmesidir.
 2. iletişim sanal bir ortamda gerçekleştirilmiş. Gerçekleştirilecek eylem de yine sanal ortamda sayısal bir kitabın gönderilmesidir.
- Söz-eylem açısından her iki cümle bize göre farklılık gösteriyor. Biri fiziksel dünyaya ait bir eylemi diğeri sanal dünyaya ait bir eylemi işaret ediyor. Her iki dünyada iletişimin söz-eylem açısından farklı değerlendirilmesi uygun olur diye düşünüyoruz.

26 Nisan 2015

Sakarya TÖMER'de verdiğimiz Akademik Türkçe dersi kapsamında YÖK'ün Ulusal Tez Merkezi'nden yabancı uyruklu öğrencilerin lisansüstü tezlerini indirdik. Amacımız bu öğrencilerin dil kullanımlarındaki hataları tespit etmektir. Aşağıdaki örnekler indirdiğimiz tezlerden:

"Bu tezin amacı TURİZMİN ülke ekonomisi üzerindeki ETKİLERİN incelenmesidir. Turizmin İKTİSADI büyüme üzerindeki pozitif bir etkisi olduğu YÜNÜNDEKİ hipotezi, dünya turizminde önemli olan 10 ülkede zaman serisi verilerini kullanarak, istatistiksel tekniklerle ölçülerek AÇIKLANARAK ÇALIŞILMIŞTIR."

"Tezimde belirttiğim gibi Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye verdiği mali yardımlar ekonomik ve siyasal uyumluluk doğrultusunda BELİRLEMeye başlamış, fakat daha sonrasında yerini sadece siyasal uyumluluğa bırakmıştır."

"AKP'nin (Doğru kısaltma: AK Parti) 2002'de iktidara gelmesiyle birlikte Türk dış politikası önemli değişimler geçirmiş, Sahra Altı Afrika gibi daha önceki yönetimlerin ilgi göstermediği dünyanın diğer bölgeleriyle DİPLOMATİK ilişkiler kurulmuştur."

"Araştırılmakta olan konumuz açısından değerlendirdiğimiz zaman İslam Felsefesinin GÖREVLERİNİN bir konu altında toplandığını söyleyebiliriz."

"Buna karşın, maliyet düşürme stratejilerinin başarıyla uygulanabilmesi, çalışanların kısa döneme odaklanması, riske duyarlı öngörülebilir sonuca yönelik DÜŞÜNEN ve kendi başlarına çalışmaktan mutlu olan kişiler olmasını gerektirir." (Cümlede anlaşılabilirlik sorunu var)